

GÜRSEL DÖNMEZ: DIŞ POLİTİKADA TÜRKİYE DOKTRİNİ

GÜRSEL DÖNMEZ: TÜRKİYE DOCTRINE IN FOREIGN POLICY

Dönmez, G. (2024). Dış Politikada Türkiye Doktrini, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Halen Türkiye'nin Viyana Büyükelçisi olan Dr. Gürsel Dönmez'in 2024 yılında yayınladığı "Dış Politikada Türkiye Doktrini" adlı eseri gelişen uluslararası koşullara cevap niteliğinde Türkiye'nin dış politikasında farklılaşan anlayışı ve içerdiği yaklaşımları ele almıştır. Dr. Dönmez bu çalışmasında Türkiye'nin konumlandığı yeri belirlemeye ve attığı adımlar itibarıyla siyasal tercihlerinin arka planını olası gelecek perspektifleriyle kapsamlı bir şekilde işlemiş, okuyucuya ufuk açıcı bir bakış açısı sunmuştur. Bu bütüncül ve somut yaklaşım Türkiye'nin yeniden ele alınan dış politika anlayışının ayrıntılı, ancak anlaşılması kolay bir özetidir.

Dr. Dönmez'in kitabı yedi ana bölümden oluşmakta olup, 326 sayfadan ibarettir. Kitapta 21 şekil, 2 ek, sözlük ve dizin bulunmaktadır. Kitap akademik bir üsluptan ziyade poetik bir üslupla kaleme alınmıştır. Bu da akıcılığını ve anlaşılabilirliğini kolaylaştırmıştır. Özellikle genç diplomatlara hitaben yazıldığı izlenimi vermekte olup, Türkiye'nin istikbaldeki dış politika uygulayıcıları için yönlendirici ve istikamet belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Aynı zamanda da uluslararası ilişkilerin kuramsal, kavramsal ve yöntemsel özelliklerine ilişkin bir "uluslararası ilişkilere giriş" kitabı seviyesinde ayrıntılı görüş ve bilgi içermektedir. Kitapta dipnotlara yer verilmemiş olması akademik değerini azaltmamıştır.

Dr. Gürsel Dönmez, Dışişleri Bakanlığı'ndaki görevi dolayısıyla Dışişleri Bakanı Dr. Hakan Fidan ile birlikte çalışmış ve bu süreçte Türk dış politikasında yaşanan bilgi ve tecrübe odaklı paradigma değişimine yakından tanıklık etmiştir. Tanıklıkları güncel diplomasiinin seyrini değerlendirmesine olumlu katkı yapmıştır. Kitabında tarihi bağlamıyla Türk dış politikasının gelişimini yorumlamış, kuramsal çerçeveyi çizdikten sonra buradan yola çıkarak güncel sorunları değerlendirmiştir. Bunu yaparken de arka planda hâkim olduğu uluslararası ilişkilerin kuramsal/tarihsel bağlamını kullanmıştır.

Kitabın ana temaları tarihi bağlam, stratejik ilkeler ve güncel meseleler etrafında kurgulanmıştır. Türkiye'nin Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet'e uzanan dış politika evrimi, özellikle güncel gelişmeler ışığında güvenlik, ekonomi ve uluslararası iş birlikleri gibi temel ilkeleri ve bölgesel ve küresel konumu kitabın temel mimarisini oluşturmaktadır.

Kitabın ayrıntılı incelemesi sonunda sunulan dış politikadaki temel doktriner duruşu şöyle özetlemek mümkündür:

1. Türkiye'nin dış politikasındaki "duruşu" güncel gereklilikler ve gelenekten geleceğe uzanan bir güzergahta yeniden oluşmaktadır.
2. Türkiye'nin bölgesel ve küresel etki alanı dış etkenler ve iç siyasal tercihlerle genişlemektedir.
3. Türkiye'nin dış politika doktrini Batı eksenli olmaktan merkez ülke olunması hasebiyle bölgesel ve giderek küresel bir aktöre dönüşmesi üzerine inşa edilmektedir.
4. Bu maksatla diplomasimizin yeniden yapılanması ve Hariciyenin yeni işlevlerle donatılması gerekli olmuştur.
5. Dış politikamız çok boyutlu ve çok alanlı bir kapsamla yeni yaklaşımlar çerçevesinde çeşitlenerek gelişmektedir.

Yazar, Türkiye'nin yol haritası üzerine inşa edilen doktrinde insani değerler eksenine verilen öneme değinmekte, stratejik hedefler ve kurumsal gelişmeyi bu bağlamda değerlendirmektedir. Türkiye'nin, "özgür sözü ve özgür tarzı" olan" ve "sistem kuran ülke" konumuna yükselmekte olduğuna işaret etmiştir.

Uluslararası ilişkilerin ontolojik temelleri ile kavramsal, kuramsal ve metodolojik özelliklerinin altını çizen Dr. Dönmez, "ontoloji-epistemoloji-metodoloji-teori-sistem" çözümlemesi noktasında uluslararası ilişkilerin sektörler, uluslararası kuruluşlar ve aktörleriyle değerlendirmesi üzerinden yeni bir dünya düzeninin oluşmakta olduğunu tartışmış, Türkiye'nin bu çerçevede konumlanacağı yer hakkında görüşlerini bildirmiştir. Yazara göre kendisine özgü dinamizmi ile Türkiye önümüzdeki süreçte geçmişte olduğundan çok farklı ve yeni fırsatlarla bezeli bir konuma gelecektir. Bu süreçte karşılaşılan sorunlar aşılrken nitelikli personelle güvenliğin temini ve dünyanın her noktasına açılımla geleceğin Türkiye'sinin inşasına katkıda bulunacaktır.

Yazar "barış" kavramı etrafında kaleme aldığı beşinci bölümde dış politikanın matrisini çıkarmıştır. Dış politikanın amaçları, beklentileri ile araçları, hedefleri ve somut enstrümanları sayfa 170'deki Şekil 13'de şematik biçimde sunulmuştur. Bu tabloda uluslararası politika, hukuk, ticaret, kültür ve medeniyet olguları ile uluslararası ilişkilerin çok boyutlu genel çerçevesi verilmiştir. Devleti temel aktör olarak alan bu yaklaşım dış politikanın uygulama aracı olarak diplomasiyi odağına koymuştur. Bu sistem analizi okuyucu için uluslararası ilişkilerin karmaşık yapısını kompakt bir şekilde anlaşılır hale getirmiştir. Yazar kitabında Türkiye doktrini bu düşünceler ekseninde ele almıştır.

Kitabın altıncı bölümünde önceki bölümlerde belirtilen görüşlerin üzerine bina edilen *bağımsızlık eksenindeki* Türkiye doktrini ele alınmıştır (s.209-239). Yeniden yapılanma sürecine girilmesiyle dış gelişmelere yönelik olarak yeni duruş sergileyen ve yeni dış politika mimarisi üzerinden geleceğe yönelik doktriner değişimi belirginleşen dış politikamız anlatılmaktadır. Türkiye doktrini milli vizyon, insani misyon, bütüncül yöntem, gerçekçi tutum ve cesur hareket öğelerini içermektedir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin bağımsız ve sistemik bir oyun kurucu olmasının yolunu açacaktır.

Dr. Dönmez, "*Politikum*" başlığı taşıyan yedinci bölümde güncel koşullarda Türkiye'nin yeni dış politika yaklaşımının merkeze yerleşen Türkiye eksenine ile ana hatlarıyla hangi istikamete doğru yönleneceğini ele almıştır. Aynı zamanda Türkiye'nin teopolitik fay hatları bağlamında Türkiye Yüzyılında hangi işlevselliğe kavuşacağına ilişkin öngörülerde bulunmuştur. Bu bölümde de yazarın meselelere bakışı bütüncül niteliktedir (s.257). Yazar "Pax Turcica" olarak nitelendirdiği Türkiye'nin *barış için etkinlik* politikasının Türkiye Yüzyılında en önemli ödev olduğu kanaatindedir.

Kitabın 1. Ekinde (*Barış Diplomasisi*) ise yazar bizzat içinde bulunduğu ve tanık olduğu diplomatik temasları değerlendirmektedir (s.275-294). Kitabın 2. Ekinde ise bölgemizde ve küresel ölçekte yaşanan gerginliklerin "*Armageddon*" veya "*Melhame-i Kübra*"ya" neden olacak Orta Çağ ruhundan söz etmektedir. Bu bağlamda Siyonizmin barış için ne ölçüde ciddi bir tehdit ve tehlike olduğunu gerekçeleriyle anlatmaktadır. Jeopolitik konumu itibarıyla bu gerginliklerin tam da ortasında yer alan Türkiye'nin kitabın konusu olan yeni dış politika doktrininin öneminin getirdiği yeni perspektiflerle daha iyi anlaşılması gerekmektedir.

Sonuç olarak "Dış Politikada Türkiye Doktrini" kitabı, özgüveni artan Türkiye'nin "Türkiye Yüzyılı'ndaki" dış politika doktrini üzerine ayrıntılı, öngörülü ve zengin bir kaynak kitap niteliğindedir. Özü itibarıyla Batı'nın vesayetine karşı Türkiye duruşunun arayışı ve tespitine yönelik bir çalışmadır. Epistemik vesayetten çıkışla sistemi sorgulayan ve oluşturan ülke konumuna gelmek temel amaç olmalıdır. Yazarın kitabın 49. sayfasından alınan şu sözleri kitabın

an fikrini yansıtmaktadır: “Sistem kurucu ülke olmak için Batı’nın ve Doğu’nun ontolojik-epistemik köklerini göz ardı etmeden, ancak kadim köklerimizi de yok saymadan; neyiz, nereden geldik ve nereye gidiyoruz gibi fundamental soruların yanıtlarını, ithal metinler veya fikirlerle değil, kendi varlık gramerimizi ve kavram hazinemizden yeniden üretmek durumundayız” (s.49). Bu duruş, yeni dış politika doktrininin de belkemiğini oluşturmaktadır.

Dr. Gürsel Dönmez’in eseri akademik çevrelerde olduğu kadar genç diplomatlar ve politika yapıcılar için kapsamlı ve değerli bir referans kitap olarak kabul edilmelidir. Nitekim kitabın yazılma aşamasında ve sonrasında Hariciyemizin kıdemli diplomatlarının ve mesleğe yeni giren genç diplomatların görüşlerine de müracaat edilmiştir. Kitap, Türkiye’nin uluslararası ilişkilerdeki güncel duruşunu ve stratejik yönelimlerini anlamak isteyenler için faydalı bir rehber niteliğindedir.

Prof. Dr. Osman Can Ünver
İstinye Üniversitesi